

Gyermekek átmeneti gondozása

A tartalomról

- 1 Bevezetés
- 1 Átmeneti megoldási lehetőségek
- 3 Krízishelyzetben
- 4 Hogyan tovább?
- 4 Átmeneti gondozásban részesülők a népszámlálási adatok tükrében

Bevezetés

Évente több mint 7000 gyermek szorul lakhatási, elhelyezési, magatartási vagy bántalmazásával összefüggő problémák miatt átmeneti gondozásra. Sok esetben a családok együttes elhelyezése is indokolt. Számukra elsősorban a családok átmeneti otthona biztosít ellátást. Az érintettek 70 százaléka kevesebb, mint fél évig részesül gondozásban, ugyanakkor a gyermekek és családjaik 10 százaléka két éven belül visszakerül az ellátóhelyre, az ő problémájukat nem sikerül megnyugtatóan rendezni. Az alacsony iskolai végzettségű, aktív munkaviszonnal nem rendelkező, sokgyermekes szülők gyermekei nagyobb eséllyel kerülnek átmeneti otthonokba.

Mi az az átmeneti gondozás? Miért van szükség rá? Kinek jelent segítséget? A gyermekjóléti alapellátások¹ körébe tartozó átmeneti gondozás azon kiskorúak és családjaik segítésére hivatott, akiknek a felügyeletét vagy a család lakhatásával szorosan összefüggő problémát egy adott élethelyzetben nem tudják megoldani². Az átmeneti gondozás egyfajta tranzit, mert a családban élő gyermekek számára időlegesen biztosít lakhatást. Az ellátás igénybe vételét szinte minden esetben a szülő kezdeményezi. A szülő joga gyermeke neveléséhez akkor sem sérül, ha a gyermeket tőle külön helyezik el. A gondozásban részesülők közül legtöbbször szüleikkel együtt kapnak ellátást. Az átmeneti szó jelentése az ellátás időtartamára utal, amely legfeljebb 12 hónapig tarthat³.

E gondoskodási forma hétköznapi haszna olyankor mutatkozik meg, amikor az egyedülálló szülő egyszerűen nem tudja átmenetileg másra hagyni gyermekét, ha például kórházba kerül, vagy lakóhelyétől távol kell munkát vállalnia. Más esetekben a családon belüli erőszak érintettjei kénytelenek elmenekülni saját otthonukból. Az ellátást kérők számának problémák szerinti megoszlása azt mutatja, hogy egyre nagyobb számban fordul elő az átmeneti gondozás igénybevétele elégtelen lakhatási körülmények és családon belüli bántalmazás miatt. Az átmeneti gondozás nagy jelentőséggel bír természeti katasztrófák esetén is, amikor családok tucatjai válnak otthontalanná.

¹ Az alapellátások magukban foglalják a napközbeni ellátásokat is, melyek közül a legelterjedtebb a bölcsődei gondozás. Mivel a kisgyermek napközbeni ellátása nem tipikusan krízishelyzet esetére jött létre – hiszen, a dolgozó szülők gyermekeinek gondozását végzik – ezért az elemzés erre az ellátástípusra nem terjed ki.

² A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény szabályozza részletesen a gyermekjóléti alapellátásokat.

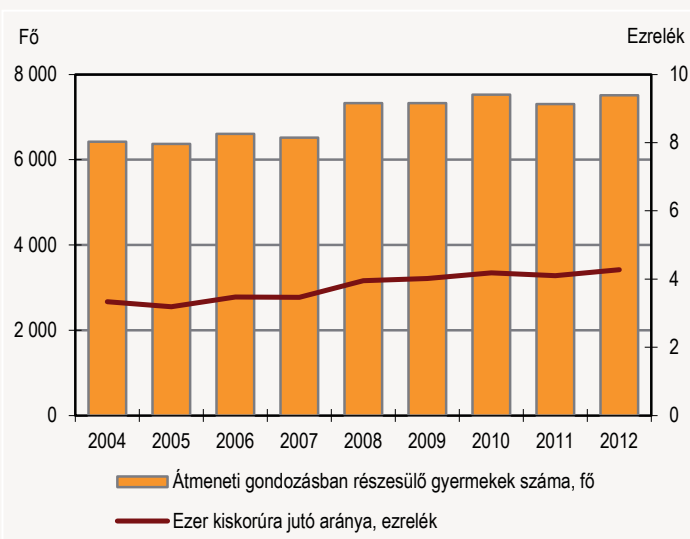
³ Ennek ellenére a statisztikai adatokból rendelkezésünkre álló információk szerint az ellátottak jelentős részének egy év alatt sem problémája, sem lakhatása nem oldódik meg. Az ellátott gyermekek közül minden tizedik két éven belül visszakerül az ellátásba. Közel 12 százaléka pedig eleve több mint egy éve az adott ellátóhelyen él.

⁴ A KSH 2004-től rendelkezik közvetlen intézményi adatgyűjtésből származó információkkal az átmeneti gondozást biztosító ellátóhelyekről. A továbbiakban vizsgált időszak kiindulási éve attól függ, hogy az adott kérdés mikortól szerepel az adatszolgáltatónak kiküldött kérdőívben.

⁵ 2012. december 31-én 38 kiskorút tartottak nyilván átmeneti gondozottként a szakellátást biztosító helyeken.

1. ábra

Az átmeneti gondozásban részesülő gyermekek száma és aránya, 2004–2012

Az év folyamán gondozásban részesülő gyermekek száma az elmúlt években – kis ingadozásokkal – emelkedő tendenciát mutatott. 2012-ben 7513 kiskorú részére biztosítottak ellátást. Az ezer érintettre jutó arány a 18 évesnél fiatalabb népesség számának tartós csökkenése miatt folyamatosan emelkedett. Míg 2004-ben⁴ ezer kiskorúra alig 3, 2012-re már több mint 4 ellátott jutott. Sürgős esetben átmeneti gondozottat elhelyezhetnek szakellátásra létrehozott intézményben (például gyermekotthonban) is, amely némiképp növeli az érintettek számát, arányát⁵.

Átmeneti megoldási lehetőségek

A gyermek időleges, teljes körű ellátásával valamely átmeneti gondozást biztosító otthon vagy személy bízható meg. Ez lehet gyermekek átmeneti otthona, családok átmeneti otthona vagy helyettes szülő.

A **helyettes szülő** olyan huszonegyedik évét betöltött, cselekvőképes, büntetlen előéletű személy lehet, aki – személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján – alkalmas a gyermek átmeneti gondozására, és vállalja, hogy a nála elhelyezendő gyermeket a szükséges ideig saját háztartásában gondozza. Egy helyettes szülő egyidejűleg – saját gyermekeit is beszámítva – legfeljebb négy gyermek gondozását végezheti. A nevelőszülőkhöz hasonlóan a gyermek gondozására őket is megilleti a nevelési díj és a külön ellátmány.

A **gyermek átmeneti otthonában** az a családban élő gyermek helyezhető el, aki átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül maradt, vagy elhelyezés hiányában ezek nélkül maradna, valamint akinek ellátása a család életvezetési nehézségei miatt veszélyeztetett. Ez az otthontípus legalább tizenkettő, de legfeljebb negyven gyermek teljes körű ellátását biztosíthatja. Egyik formája az átmeneti lakóotthon, amely legfeljebb tizenkettő gyermek gondozását biztosítja önálló lakásban, családias körülmények között.

A **családok átmeneti otthonában** a szülő kérelmére együttesen helyezhető el a gyermek és szülője. A minimum tizenkettő, de maximum negyven személy ellátását biztosító intézmény befogadja az életvezetési problémák vagy más szociális és családi krízis miatt otthontalanná vált, védelmet kereső szülőt és gyermekét, ellátást nyújt a válsághelyzetben lévő bántalmazott vagy várandós anyának is. Az otthon kérelemre az anya élettársát vagy férjét is befogadja. Ilyen esetben a szülőknek az ellátás mellett jogi, pszichológiai és mentálhigiénés segítséget is biztosítanak. A családok átmeneti otthona krízisközpontot is működtethet, ahol menedéket kaphatnak a hozzátartozók közötti erőszak miatt krízishelyzetbe került személyek: a bántalmazott és a vele egy háztartásban élő személy. A krízisközpont kiegészítő tevékenysége keretében a bántalmazott társadalmi reintegrációja érdekében legfeljebb öt év időtartamra felutasházszolgáltatást nyújthat, ahol az otthonból kikerült bántalmazott család számára lakhatást és az életvezetéshez szükség szerinti segítséget is biztosít. Ennek feltétele, hogy a bántalmazott biztosítási jogviszonnyal járó munkával rendelkezzen, vállalja az előtakarékosági programban és a társadalmi reintegrációt segítő programban való részvételt.

Törvényi szabályozás szerint a helyettes szülői ellátást valamennyi települési önkormányzatnak biztosítania kell, hiszen a probléma a legtöbb esetben hirtelen jelentkezik, nem kiszámíthatóan, ezért a helyettes szülő rendelkezésre állása nélkülözhetetlen. A családok átmeneti otthonának fenntartása a 30 ezer lakosnál, a gyermekek átmeneti otthonának működtetése a 20 ezer lakosnál népesebb településeken jogszabályban előírt kötelezettség.

Az otthonok területi előfordulása a jogszabályban kötelezett településtípusokon jellemző, az ellátások elérhetőségét tekintve azonban jelentős különbségek mutatkoznak. A két otthontípusból az elmúlt 6 évben rendelkezésre álló 3500–4500 férőhely 90 százalékát a családok átmeneti otthonai biztosították az igénybe vevők számára. Ennek elsődleges oka, hogy a működtetésre kötelezett önkormányzatok inkább a több funkció ellátására is alkalmas családok átmeneti otthonának fenntartását választják.

A kétféle otthontípusból 2012 végén az ország minden régiójában működött legalább egy, a családok átmeneti otthonainál ez megyei szinten is igaz. Hat megyében – Bács-Kiskun, Somogy, Tolna, Vas, Veszprém és Zala – egyáltalán nem működött gyermekek átmeneti otthona, míg Budapesten és Pest megyében található a gyermekek és a családok átmeneti otthonainak fele. A törvényi rendelkezés ellenére sem működött minden 20 ezer főnél népesebb településen gyermekek átmeneti otthona. Közülük csak minden harmadik működtetett ilyen intézményt, ugyanakkor az előírnál kisebb települések fogadták be az otthonok 10 százalékát. A családok átmeneti otthonait a 30 ezernél nagyobb népességszámmal bíró települések 80 százaléka biztosította.

1. tábla

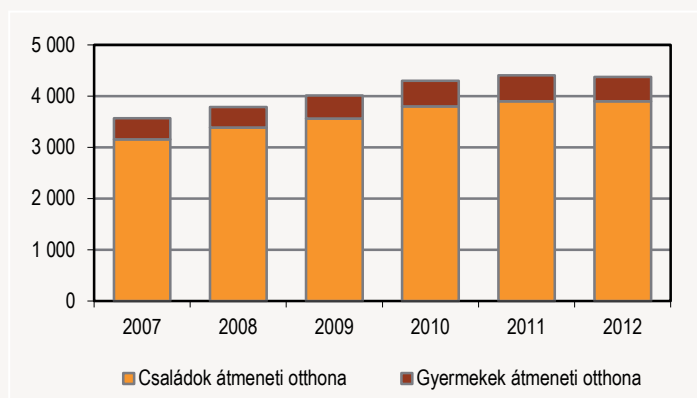
Átmeneti gondozást biztosítók férőhelyeinek és a helyettes szülők elérhetőségének megoszlása a települések népességnagyság-kategóriái szerint, 2007–2012

Népességnagyság-kategória	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Családok átmeneti otthonai						
– 499	–	–	–	–	–	0,8
500– 999	1,8	1,8	2,2	3,0	3,4	2,8
1 000– 1 999	0,3	0,4	0,3	2,4	2,4	2,4
2 000– 4 999	2,7	2,5	1,7	1,6	1,5	1,6
5 000– 9 999	8,5	7,6	7,2	7,4	7,4	7,8
10 000–19 999	8,7	8,8	10,1	7,9	8,3	6,0
20 000–49 999	15,9	17,9	17,8	17,2	19,9	19,7
50 000–99 999	15,6	14,5	12,3	10,4	10,2	11,8
100 000–	15,9	15,6	15,6	16,4	15,6	16,1
Budapest	30,5	30,9	32,8	33,6	31,3	31,9
Gyermekek átmeneti otthonai						
– 499	–	–	2,7	2,4	–	2,5
500– 999	–	–	–	2,4	2,4	–
1 000– 1 999	2,4	–	–	2,4	2,4	2,5
2 000– 4 999	5,8	3,0	2,7	–	2,4	2,5
5 000– 9 999	5,8	6,0	8,0	7,2	4,8	2,5
10 000–19 999	2,9	3,0	2,7	2,4	2,4	2,5
20 000–49 999	11,4	14,7	13,1	11,8	11,7	12,3
50 000–99 999	12,1	12,4	11,1	12,4	12,3	13,0
100 000–	24,2	24,1	26,7	19,3	19,8	17,8
Budapest	35,4	36,8	33,0	39,8	42,0	44,4
Helyettes szülő						
– 499	–	2,1	0,9	0,8	0,9	–
500– 999	–	0,7	1,5	0,8	0,7	0,7
1 000– 1 999	3,1	2,6	1,3	3,4	2,4	2,5
2 000– 4 999	0,3	5,4	9,5	11,6	10,4	8,6
5 000– 9 999	2,8	35,9	16,9	13,6	14,6	15,6
10 000–19 999	15,0	16,0	19,7	18,1	20,5	20,4
20 000–49 999	20,0	10,7	9,1	17,5	11,6	10,4
50 000–99 999	11,9	7,7	12,3	8,0	10,4	10,9
100 000–	14,1	4,2	6,4	7,1	4,5	3,4
Budapest	32,8	14,7	22,3	19,1	24,0	27,5

(%)

2. ábra

Férőhelyek számának alakulása az átmeneti gondozást biztosító intézményekben, 2007–2012

A helyettes szülők elérhetősége is inkább a népesebb településeken a jellemző. Igaz, már 2008-tól megfigyelhető, hogy minden második helyettes szülő olyan településen él, ahol nem kötelező átmeneti gondozást nyújtó otthont működtetni. Ezzel rugalmasabb lehetőséget biztosítanak az ellátás igénybevételéhez, hiszen esetenként nem kell messzire utazni a gyermeknek az eredeti lakóhelyétől.

Krízishelyzetben

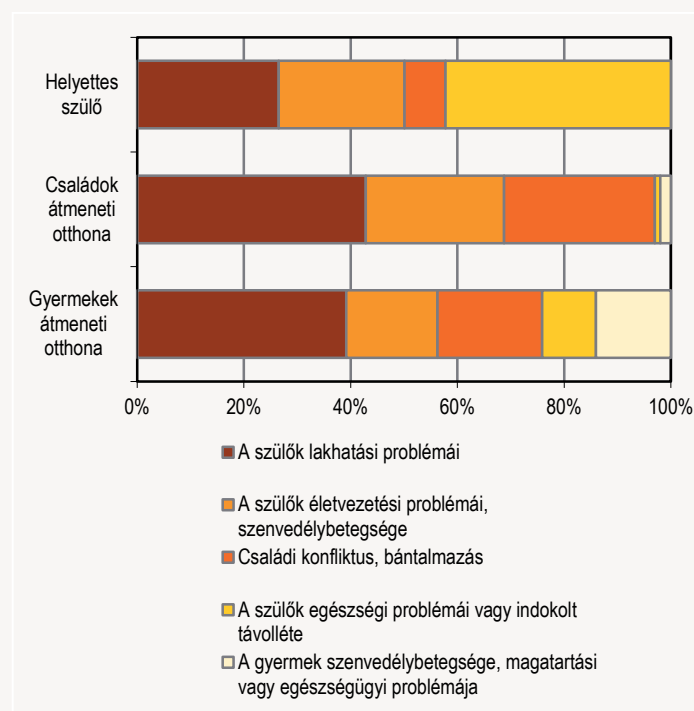
Évente több mint 7 000 gyermek fordul meg az ellátóhelyeken. Az otthonok és a helyettes szülők átlagos éves forgalma mintegy kétszerese a rendelkezésre álló kapacitásnak, ugyanakkor az ellátottak 70%-a kevesebb, mint fél évig részesül gondozásban. A családok átmeneti otthonaiban az ellátottak közel 1/3-a szülő, 2/3-a gyermek volt. A gyermekek átmeneti otthonaiba befogadott szülők száma az előző évhez képest 2012-ben a duplájára nőtt, arányuk 17 százaléka emelkedett. Az átmeneti gondozást biztosító intézmények befogadóképessége évente mintegy 5 százalékkal bővült, ám a férőhelyek folyamatosan megtelek, sőt 2012-ben az ellátottak száma a kapacitásoknál jelentősebb arányban emelkedett. Valószínűsíthető, hogy további bővülés esetén fokozottabb igény mutatkozna ilyen ellátásra, különösen a családok együttes elhelyezését lehetővé tevő otthonokban.

2. tábla

Átmeneti gondozásban részesülők száma ellátási forma szerint, 2009–2012 (december 31-én)

Ellátottak száma	2009	2010	2011	2012
Családok átmeneti otthona				
Gyermekek	2 086	2 161	2 249	2 481
Szülők	1 385	1 386	1 520	1 590
Összesen	3 471	3 547	3 769	4 071
Gyermekek átmeneti otthona				
Gyermekek	296	325	309	312
Szülők	..	30	30	66
Összesen	296	355	339	378
Helyettes szülői hálózat				
Gyermekek	61	47	29	15
Önálló helyettes szülő				
Gyermekek	2	6	3	5
Mindösszesen	3 830	3 955	4 140	4 469

3. ábra
Átmeneti gondozásba kerülők problémáinak megoszlása, 2012

A harmadik nagy csoportba tartoznak azok az esetek, amikor a szülő magatartása, szenvedélybetegsége, esetleg átmeneti életviteli problémája miatt kerül be a gyermek az ellátórendszerbe. A szülőnél jelentkező problémák zömével a családok átmeneti otthonainak a dolgozói találkoztak, míg a gyermekek problémái esetén leginkább a gyermekek átmeneti otthonai nyújtottak segítséget. A családon belüli erőszak jelentette veszély elől a gyermekek az átmeneti gondozást biztosító helyek közül leginkább a családok átmeneti otthonaiba kerültek. Az itt elhelyezett kiskorúak közül minden harmadiknál tapasztalták e problémát. A helyettes szülőknél és a gyermekek átmeneti otthonaiban élőkénél a gondozásba vétel 5 százaléka fakadt erőszakból.

⁶ A települési önkormányzat jegyzője a gyermeket védelembe vette, ha a gyermek veszélyeztetése felmerült, de feltételezhető volt, hogy segítséggel a gyermek fejlődése családi környezetben mégis biztosítható. (2013. január 1-jétől ez a hatáskör átkerült a járási gyámhivatalokba.)

Hogyan tovább?

Az ellátásban eltöltött időt jelentős részben az határozza meg, hogy mi volt az alapvető problémája a gyermeknek, amikor a gondozása szükségessé vált. A 2004–2012-es időszakban az átmeneti ellátásban részesülő gyermekek közül minden második csak három hónapot vagy még rövidebb időt töltött a gondozási helyen. Minden ötödik gyermek esetében 4–6 hónapos és minden további ötödik gyermeknél 7–12 hónapos átmeneti elhelyezésre volt szükség a hirtelen felmerült krízis megoldásáig. Az átmeneti gondozásra meghatározott maximális 12 hónapos időszak fél évvel vagy az iskolai év végéig meghosszabbítható, ha indokolt a gyermek és a vele együtt elhelyezést nyert szülő további ellátása. Az elmúlt hét évben az ellátottak 15 százalékának tartózkodási ideje haladta meg az egy évet az átmeneti gondozást biztosító helyen. A legkevesebben az egyetlen éjszakai ellátására kiterjedő ideiglenes gondozásban részesültek.

A gondozásból kikerülő gyermekek optimális esetben vér szerinti családjukhoz vagy közeli hozzátartozóhoz távoznak. Ennek alapfeltétele, hogy az ellátás igénybe vételét kiváltó probléma megoldódjon. Az esetek részében azonban gyermekvédelmi szakellátás elrendelése válik szükségessé. Ilyenkor a vér szerinti szülő felügyeleti jogát is fel kell függeszteni, vagyis a probléma nem megoldódik, hanem súlyosbodik.

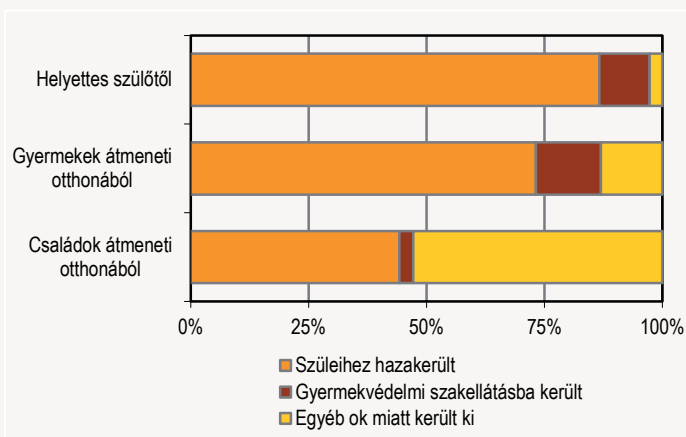
Az átmeneti gondozásból való távozás helyének vizsgálata nem mutatott nagy változást az elmúlt években. A gyermekek közül minden második a szüleihez vagy más hozzátartozójához került vissza, az ő problémáikat valószínűleg sikerült megnyugtatóan rendezni.

Az átmeneti gondozásból kikerülőök közül évente átlagosan 300 kiskorú, a távozók 5 százaléka szakellátásba (gyermekotthonba vagy nevelőszülőhöz) került. Ezekben az esetekben a gyermek vagy a család problémája olyan jellegű vagy méretű volt, hogy megoldást csak a gyermek családból való kiemelése jelenthetett.

Az egyéb helyre⁷ távozóik között számos gyermek egy másik intézményben vagy helyettes szülőnél kezdett „új” átmeneti gondozott jogviszonyt. Egy másik lehetőség, hogy ott helyben időlegesen megszüntették a gondozásukat, majd újra felvették az ellátottak közé azért, hogy ne kerüljenek az utcára vagy szakellátást biztosító helyre, ahol a szülő már nem maradhatna a gyermekével. Ezekben az esetekben a gondozásra előírt maximum időtartam járhatott le, amely alatt még nem sikerült a gyermeket ért problémát megoldani.

4. ábra

Átmeneti gondozásból kikerülő gyermekek megoszlása a távozás helye szerint, 2012

Az ellátás jellegéből adódik, hogy a helyettes szülők gondozásából került arányában a legtöbb gyermek a saját családjába vissza. Szakellátásba a gyermekek átmeneti otthonaiból vették át a kiskorúak legnagyobb hányadát, 14 százalékot, míg a helyettes szülők által gondozottak esetében

is 11 százalékot ért el az arány. Ezenél az ellátási formáknál a gyermek eleve egyedül kerül az ellátóhelyre. Ha a probléma tartóssá válik, a szülő felügyeleti jogát is korlátozzák és kezdeményezik a gyermek áthelyezését szakellátást biztosító helyre.

Átmeneti gondozásban részesülők a népszámlálási adatok tükrében

A 2011. évi népszámlálás folyamán az intézeti háztartások részeként az átmeneti otthonokban gondozott gyermekeket és családjaikat is összeírták. 2011. október 1-jén 4228 fő (2258 gyermek és 1970 felnőtt) tartózkodott gyermekek és családok átmeneti otthonaiban. A népszámlálás adatai alapján részletes információkkal rendelkezünk az otthonok lakóinak családi állapotáról, iskolázottságáról, foglalkoztatási helyzetéről, nemzeti, nyelvi, vallási kötődéséről és egészségi állapotáról. Mivel az adatok nem teszik lehetővé az egy családnál tartózkodó gyermekek és felnőttek azonosítását, az elemzés további részében elkülönítve mutatjuk be az átmeneti otthonok gyermek és felnőtt lakóinak jellemzőit. A helyettes szülőknél elhelyezett gyermekek a népszámlálási adatokban nem különböztethetők meg a helyettes szülő saját háztartásában tartózkodó gyermekeiktől, magánháztartás tagjaként vették számba őket, ezért ők az elemzés további részében nem szerepelnek.

3. tábla

A gyermekek és családok átmeneti otthonaiban tartózkodó felnőtt és gyermekkorú lakók száma 2011. október 1-jén

Otthontípus	Gyermek	Felnőtt
Gyermekek átmeneti otthona	269	141
Családok átmeneti otthona	1 989	1 829
Összesen	2 258	1 970

2011. október 1-jén 269 gyermek tartózkodott gyermekek átmeneti otthonában, 1989 gyermek lakott családok átmeneti otthonaiban. Az otthonokban tartózkodó gyermekek valamivel több, mint negyede 0–3 éves, 12%-uk 4–5 éves, kétötödük 6–13 éves, míg közel negyedük 14–17 éves volt.

4. tábla

Az átmeneti otthonokban tartózkodó gyermekek létszáma és megoszlása korcsoportok szerint 2011. október 1-jén

Korcsoport	Létszám, fő	Megoszlás, %
0– 3 éves	647	28,7
4– 5 éves	273	12,1
6–13 éves	911	40,3
14–17 éves	427	18,9
Összesen	2 258	100,0

Az otthonokban tartózkodó gyermekek többsége magyar állampolgár volt, mindössze hét gyermek rendelkezett kizárólag külföldi állampolgársággal, míg hatan kettős vagy többes állampolgársággal. A gyermekek ötödénél nem rendelkezünk információval a nemzetiségükről, mivel erre a kérdésre nem volt kötelező válaszolni. Azon gyermekeknek, akiknek etnikai hovatartozása ismert, 95 százalékuk első- vagy másodsorban magyar etnikumúnak vallotta magát⁸, míg 22 százalékuk első- vagy másodsorban a roma kisebbséghez tartozott⁹. Ezzel összhangban, az anyanyelv és a családban beszélt nyelv tekintetében a magyar után a cigány nyelv fordult elő a második leggyakrabban. 70 gyermeknek első vagy második anyanyelve a

⁷ Az egyéb helyre távozóik száma tartalmazza a nagykorúvá vált gondozottakat is.

⁸ A 2011. évi népszámlálás során a megkérdezetteknek lehetősége volt a többes nemzetiségi, etnikai identitás kifejezésére azáltal, hogy a „Mely nemzetiséghez tartozónak érzi magát?” kérdést követően megadhatták, hogy az előző kérdésnél megjelölten kívül tartoznak-e másik nemzetiséghez is.

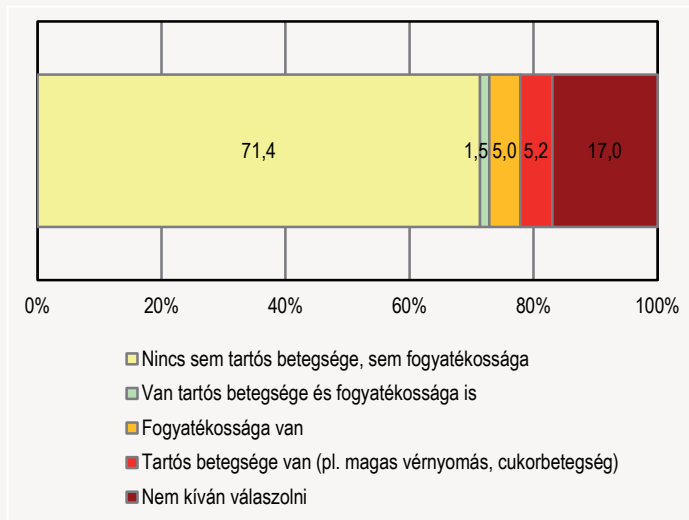
⁹ Az összes átmeneti otthonban lakó gyermek (beleértve a nemzetiségi kérdésre nem válaszolókat is) 17%-a vallotta magát romának, vagy romának is.

cigány nyelv volt, 64 gyermek használta a cigány nyelvet családi, baráti közösségében. Eközben a teljes népességre vonatkozó népszámlálási adatok alapján a 0–17 éves magyarországi népesség 6,9 százaléka tartozott a cigány nemzetiséghez a nemzetiség, az anyanyelv, illetve a családi, baráti közösségben használt nyelv válaszok legalább egyike szerint. Úgy tűnik tehát, hogy a roma kisebbséghez tartozó gyermekek nagyobb eséllyel kerülnek átmeneti otthonokba. Ennek oka lehet a roma népességet nagyobb mértékben érintő szegénység és elégtelen lakhatási körülmények.

Az átmeneti otthonokban tartózkodó 16–17 éves fiatalok 13 százaléka nem végezte még el az általános iskola 8 osztályát, azaz legalább egyszer évet ismételt iskolai pályafutása során. Az átmeneti otthonokba kerülő fiatalok körében tehát viszonylag magas volt azok aránya, akik valamilyen oknál fogva nehezebben feleltek meg az iskola által támasztott követelményeknek. Ebben szerepet játszhatnak az átmeneti otthonokba kerülést előidéző családi problémák is, de emellett az is, hogy az átmeneti otthonokban tartózkodó gyerekek között jóval magasabb volt a fogyatékossgal élők aránya, és valamivel magasabb a tartós betegségben szenvedők aránya, mint a fiatalok körében általában. Esetükben a betegség miatti hiányzások és tanulási nehézségek is nehezíthették az iskolai elvárások teljesítését.

5. ábra

Az átmeneti otthonokban lakó gyermekek megoszlása tartós betegség, fogyatékossga szerint, 2011. október 1.

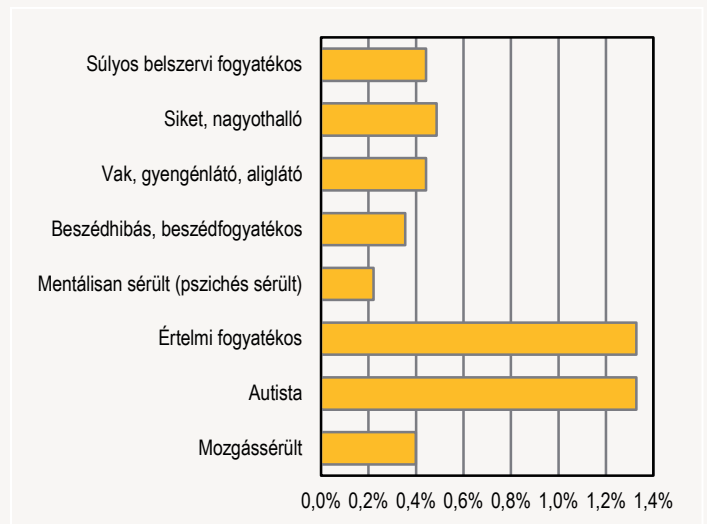
Az átmeneti otthonok 18 évesnél fiatalabb lakóinak 6,5 százaléka élt valamilyen fogyatékossgal, 6,7 százalékuknak volt tartós betegsége, míg a teljes népességre vonatkozó népszámlálási adatok alapján e korosztály¹⁰ 1,6 százalékának volt valamilyen fogyatékossga és 4,5 százalékuk szenvedett tartós betegségtől. Az átmeneti otthonokban tartózkodó fogyatékossgal élő gyermekek körében leggyakrabban az értelmi fogyatékossga és az autizmus fordult elő, és többségük már születésétől kezdve fogyatékos. A gyermekeket fogyatékossguk számtalan területen akadályozta: leggyakrabban az önellátás, a közlekedés, a tanulás, a kommunikáció és a mindennapi tevékenységek nehézségeit emelték ki. A fogyatékos gyermekek nagyobb eséllyel kerülnek átmeneti otthonokba a család egyéb más problémáinak fennállása esetén, amelynek oka lehet, hogy e gyermekek olyan különleges szükségletekkel rendelkeznek, melyeket a szülő távollétében más hozzátartozók vagy ismerősök nem tudnak önerőből kielégíteni.

Az átmeneti otthonokban tartózkodó gyerekek valamivel több, mint fele nappali tagozaton tanult, ötöde óvodába, 4 százaléka bölcsődébe járt. A gyermekek ötöde bölcsődébe vagy óvodába még be nem íratott, eltartott gyermek volt. A fiatalok lakók tanulói jogviszonyuk mellett jellemzően nem dolgoztak, tanulmányaik mellett mindössze kettőjüket foglalkoztatták.

¹⁰ A népszámlálási adatok a 0–19 éves korosztályra vonatkoznak.

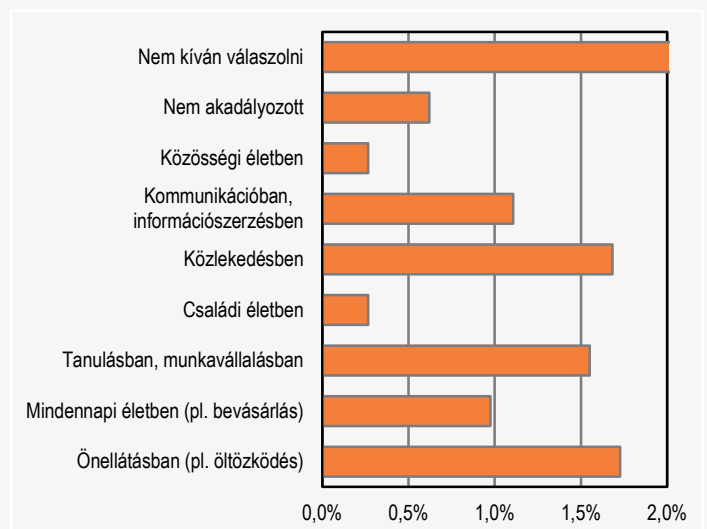
6. ábra

Az átmeneti otthonokban lakó fogyatékos gyermekek aránya a fogyatékossga típusa szerint, 2011. október 1.

7. ábra

Az átmeneti otthonokban lakó fogyatékos gyermekek aránya akadályoztatottság szerint, 2011. október 1.

Gyermekgondozási ellátást 5 fiatalok vett igénybe, ők mindannyian 16–17 éves lányok voltak egy gyermekkel, ketten házások, hárman élet társi kapcsolatban éltek. Házastársukkal, illetve élettársukkal közösen laktak családok átmeneti otthonában. Esetükben valószínűleg a korai gyermekvállalás vezetett olyan anyagi vagy egyéb nehézségekhez, amely miatt a fiatalok gyermekükkel átmeneti otthonba kényszerültek.

Az átmeneti otthonokban tartózkodó felnőttek 98,5 százaléka magyar, 9-en kettős (vagy többes) állampolgárok voltak, míg 20-an kizárólag külföldi állampolgársággal rendelkeztek. Az etnikai hovatartozásra válaszolók (87 százalék) 95 százaléka első- vagy másodsorban magyarnak tartotta magát, míg 17 százalékuk első- vagy másodsorban a roma kisebbséghez tartozott. A gyermekek adataival összhangban a felnőttek adatai is azt támasztják alá, hogy a roma családok nagyobb eséllyel kerülnek átmeneti otthonokba.

Az átmeneti otthonokban lakó felnőttek kétharmada nő, egyharmada férfi volt. Háromnegyedük 40 évnél fiatalabb korosztályba tartozott. Több mint harmaduk 18–24 évesen fiatal szülőként vagy idősebb testvérként tartózkodott az otthonokban.

5. tábla

Az átmeneti otthonokban tartózkodó felnőttek létszáma és megoszlása korcsoportok szerint 2011. október 1-jén

Korcsoport	Létszám, fő	Megoszlás, %
18–24 éves	705	35,8
25–29 éves	239	12,1
30–39 éves	530	26,9
40–49 éves	243	12,3
50–59 éves	97	4,9
60 éves és idősebb	156	7,9
Összesen	1 970	100,0

Az otthonokban tartózkodó felnőttek 30 százalékának nem volt élve született gyermeke, a gyermektelenek aránya a férfiak között volt magasabb. Ők felnőtt testvérként, élettársként, illetve egyéb családtagként tartózkodhattak az otthonokban¹¹. A felnőtt lakók ötödének egy, 18 százalékuknak két, 15 százalékuknak három gyermeke volt. Minden hatodik felnőtt lakó négy vagy több gyermeket nevelt. Ezeket az arányszámokat a teljes népesség arányszámaihoz viszonyítva elmondható, hogy a 3 vagy annál több gyermekes szülők nagyobb eséllyel kerülnek olyan élethelyzetbe, melyre az átmeneti otthon nyújt megoldást.

6. tábla

Az átmeneti otthonokban tartózkodó nők és férfiak megoszlása élve született gyermekeik száma szerint 2011. október 1-jén

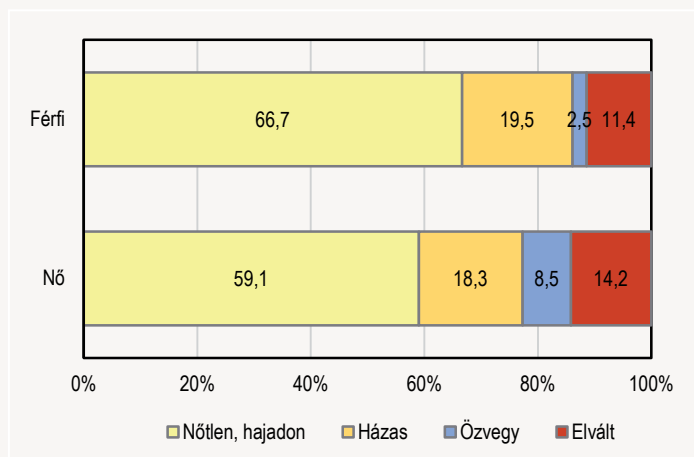
Élve született gyermekek száma	Férfi	Nő
0	40,7	24,8
1	20,3	19,8
2	14,7	20,2
3	13,1	16,5
4 vagy több	11,2	18,8
Összesen	100,0	100,0

A felnőtt lakók háromötöde nőtlen, hajadon családi állapotú, 19 százalékuk házas, 13 százalékuk elvált és 7 százalékuk özvegy volt. A hajadon nők negyede, a nőtlen férfiak 44 százaléka élt élettársi kapcsolatban. A nők körében a férfiakhoz viszonyítva magasabb volt az elváltak és az özvegyek aránya és alacsonyabb a házasok, valamint a házasságot még nem kötöttek aránya. Az összeírás pillanatában a házas családi állapotú lakók 38 százaléka nem élt együtt házastársával az otthonban, ebben a tekintetben jelentős különbség mutatkozott a férfiak és nők között. Az átmeneti otthonokban tartózkodó nők több mint fele nem lakott együtt házastársával, miközben ugyanez az arány a férfiak esetében mindössze 8,7 százalékot ért el. Ezek az eltérések, ha nem is olyan markánsan, az élettársi kapcsolatok esetében is megmutatkoztak. Élettársi kapcsolattal nem csak a hajadonok, hanem az elváltak, házasok és özvegyek is rendelkezhetnek. A felnőtt férfiak 13 százaléka, a nők 11 százaléka élt élettársi kapcsolatban. Az élettársi kapcsolatban élő férfiak 5 százaléka, a nők jóval nagyobb aránya, 17 százaléka nem élt együtt élettársával. Gyakrabban fordul elő, hogy az anya költözik gyermekeivel átmeneti otthonokba, minthogy az apa tenné ezt.

¹¹ A családok átmeneti otthonai kérésre az anya férjét vagy élettársát is befogadják. A krízisközpontok befogadják a hozzátartozók közötti erőszak miatt krízishelyzetbe került bántalmazott családokat, azaz a bántalmazottnak minősülő személyt és azt a vele egy háztartásban élő személyt, akinek tartására jogszabály, szerződés vagy bírósági határozat alapján köteles.

8. ábra

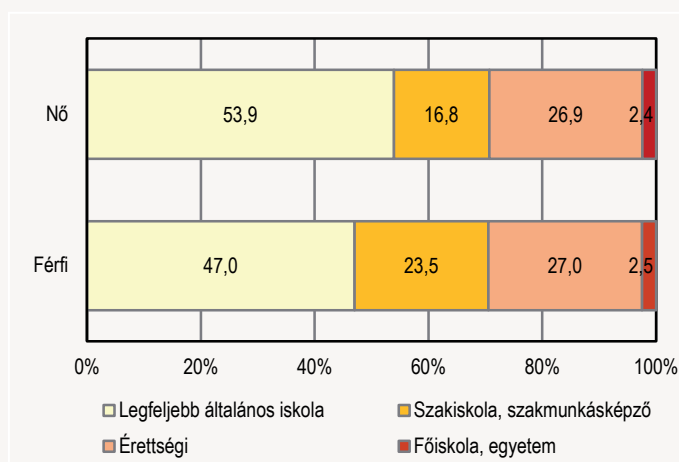
Az átmeneti otthonokban lakó felnőttek családi állapot szerinti megoszlása, 2011. október 1.

Az átmeneti otthonokban lakó felnőtt népesség átlagos iskolai végzettsége meglehetősen alacsony. A felnőtt lakók valamivel több mint fele legfeljebb az általános iskola 8. osztályát végezte el. 19 százalékuk rendelkezett szakiskolai végzettséggel, 27 százalékuk érettséggel. Mindössze 2,4 százalékot ért el az egyetemi vagy főiskolai végzettséggel rendelkezők aránya. A nők jelentősebb része jutott el legfeljebb az általános iskola 8. osztályáig, míg a szakiskolai végzettséggel rendelkezők aránya elmaradt a férfiakétól. A 25 éves vagy idősebb bentlakók mindössze 3,7 százaléka végezte el a felsőfokú tanulmányait. A teljes népességre vonatkozó népszámlálási adatok alapján eközben a 18 éves és idősebb magyar népesség 49 százaléka rendelkezett legalább érettséggel, és a 25 éves és idősebb népesség 19 százaléka szerzett egyetemi vagy főiskolai diplomát. Az adatok alapján tehát az alacsony iskolai végzettségű szülők inkább érintettek olyan problémák által, melyek következtében átmeneti otthonokba kényszerülnek, vagy azonos problémák esetén nehezebben tudják azokat saját környezetükben, tágabb családjuk segítségével orvosolni, mint magasabb iskolai végzettségű társaik.

9. ábra

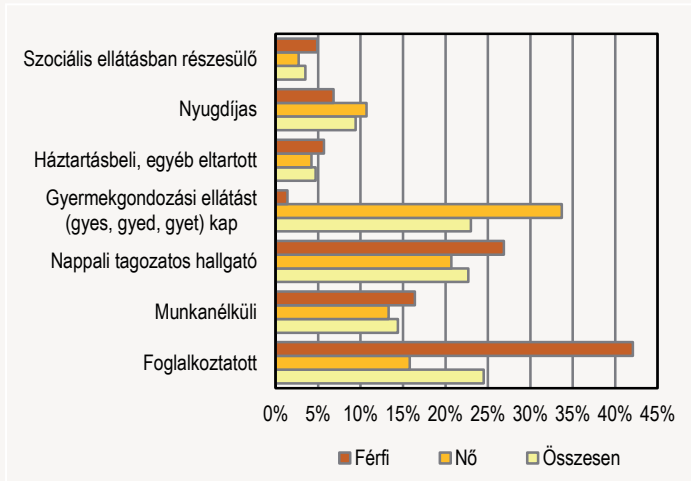
Az átmeneti otthonok felnőtt lakóinak iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2011. október 1.

Az átmeneti otthonok felnőtt korú lakosainak közel negyedét foglalkoztatták. Hasonló arányban vettek igénybe valamilyen gyermekgondozási ellátást, illetve vettek részt nappali rendszerű oktatásban. Minden hetedik felnőtt lakó munkanélküli volt, és minden tizedik öregségi vagy rokkantsági nyugdíjat kapott, vagy hozzátartozói ellátásban részesült. A férfiak között a nőkhöz képest jóval nagyobb, több mint kétötödöt ért el a foglalkoztatottak aránya, és valamivel magasabb arányban tanultak nappali tagozaton. A nők körében ezzel szemben a férfiakhoz képest jóval többen részesültek gyermekgondozási ellátásban, nyugdíjat is jelentősebb hányaduk kapott.

10. ábra

Az átmeneti otthonok felnőtt lakóinak gazdasági aktivitás szerinti megoszlása, 2011. október 1.

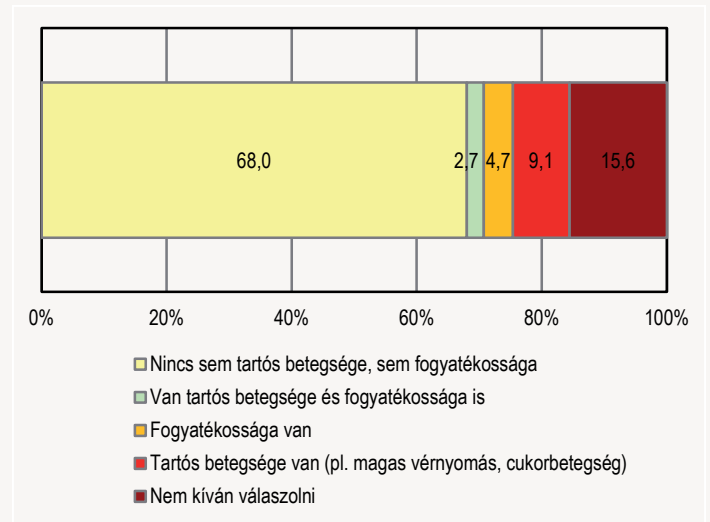
Megjegyzés: Több válaszkategória is megjelölhető volt, ezért az összegek nem egyeznek 100%-kal.

Az otthonokban élő felnőttek körében a fogyatékoság előfordulása némileg magasabb, a tartós betegség előfordulása viszont jelentősen alacsonyabb, mint a teljes népesség körében, ez utóbbi főként abból

adódik, hogy az otthonokban élők korösszetétele fiatalabb a teljes népességhez viszonyítva. Az átmeneti otthonokban jellemzően a kiskorú gyermekkel rendelkező szülők kerülnek elhelyezésre, és e fiatalabb korcsoportokban alacsonyabb a tartós betegségben szenvedők aránya, mint az idősebb korosztályokban.

11. ábra

Az átmeneti otthonokban lakó felnőttek megoszlása tartós betegség, fogyatékoság szerint, 2011. október 1.

Összefoglalva elmondható, hogy az alacsony iskolai végzettségű, az aktív munkaviszonnyal nem rendelkező, a sokgyermekes szülők és a roma családok más családokhoz képest nagyobb eséllyel kerülnek gyermekek vagy családok átmeneti otthonába. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy mindenki kerülhet olyan élethelyzetbe, amikor nem tudja megoldani gyermekei és családja lakhatási helyzetét, ezekben az esetekben az átmeneti gondozás jelenthet megoldást a család elhelyezésére.

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu